

ADATOK.

UTASÍTÁS 1668-BÓL AZ UNGVÁRI UDVARBÍRÓ ÉS SZÁMTARTÓ RÉSZÉRE.

Instructio pro egregio Nicolao Borbély providore et Michaelae Bornemisza, rationista bonorum arcis Unghváriensis. In anno 1668, die vero prima mensis Augusti emanata.

Mindeneknek előtte, megemlékezzék az tisztviselő az Istennek igazságáról, parancsolatjáról, és mihozzánk való erős hittel tölt fogadásáról és reversálisáról, és azmenyiben lehet, jószágunkban lévő emberinket, maga-jóviselésével, példájával, szép szavaival, az igaz catholica religióra intvén és tanítván tartsa meg; mely jó industriával Istennek ő szent Felségének kedves, és minékünk dicséretes dolgot fog cselekedni.

1. Tisztiben szorgalmatos és continuus légyen, hogy azmikor azmit ma elvégezhet, azt holnapra ne halassza, mert afféle halogatásból gyakorta sok károk következnek, kikben ha afféle comperiáltatik, magakárával fizet meg.

2. Őszi és tavaszi *vetésekre* oly vigyázása légyen, hogy azmikor az magot kiviszik az felméréteskor, bizonyos és hiteles, esküdt, arra rendeltetett embere legyen, és hova, mennyi buza, gabona, árpa és zab és egyébféle leguminákat vetnek, azoknak köböl-számokról, igaz rovást tartson. Elvégezvén pedig az vetést, az számtartóval vagy frumentáriussal rátiókban beirassa, megtartván magának az rovásokat, hogy ha jövendőben az tiszteknek számadásakor, bizonyosságra kelne az dolog, avval adhasson számot. Hasonlót értsen minden mezőbeli veteményeknek *betakarításakor*, megszámláltatván esküdt emberekkel, az kereszt, kalangya, vagy kepe-számokat, kitül testimoniálist is végyen, és az behordáskor, hova és melyik asztagban mennyi keresztet rakat, arról igaz rovást és rátiót tartson, és az asztagban is rovást hagyjon, hogy ha az tiszt változik is, találhassák fel az keresztszámot. *Csépeltetésnek* idején pedig 2 keresztet elcsépeltetvén az csürbíró vagy majorgazda jelenlétében, azt igazán írják fel, mennyit ereszt és hány köböl vagy véka

lészen belőle, mert aszerint fognak rátiót tüle kérni avagy kívánni mindenféle veteményből. Próbának okáért 2—2 keresztet csépeltesen, úgy, hogy mind az javát s mind az szegényét próbára vegye mint fizet. Az *hordásra* pedig alkalmas jó időt várjon, azt el ne mulassa, szorgalmason rajta legyen, jó szárazban takarítsa be mindeneket, mert ha vigyázatlansága vagy röstsége miatt takarmányinkban kár következik, rajta veszik meg az árát. *Csüreinke* is gondot viseljen és ha mi fogyatkozást lát azok körül, restauráltassa, hogy esős időn kár abból is ne következne. Elvégeztetvén pedig az behordást, mennyi köből vetés után, hány kereszt, kalangya vagy kepe termett, annak igaz számát magunk vagy praefectusunk kezéhez mindjárt küldje meg extractusban. Igyekezzen pedig mindenféle leguminákat, mentül többet vettetni és nemcsak az majorság-földeket vettesse be, hanem ha jószágunkban pusztá után való földeket tanál, azokat is bevettesse, és ha hol soványságát látná az földeknek szorgalmasan *megganéjoztassa*, hogy azután az vetések hasznosabban teremhessenek. Igaz köblöt, vékát, itczét és meszelyt tartson, alattavaló tisztviselőkkel reávigyáztván, hogy nagy köböllel vevén be az szemet kis köböllel ne adják ki, kivel mind Isten megbántódik, s mind kár következik, mert valaki effélében találtaik, kemény büntetésünket el nem kerüli, mindazáltal azhol eddig nagy vékák usuáltattak, ennekutánna is megengedtetik, de úgy, hogy számadásakor *kassai vékához* computáltatik számvevők által.

3. Azhol *majorság-szőlőink* volnának, azoknak miveltetésekre idején gondot viseljen; nyítások, metszések, kapálások, az időnek jóván és idejekorán legyenek, azhol soványságát látja *megganéjoztassa*. Isten ő Sz. Felsege terméseket adván, *új hordókra* gondja legyen, hogy az szüretnek idején kétfelé ne kapjon és valami hitvány, bűdös ó hordókban borainkat ne töltse; mert ha valami kár efféléből következik, neki tulajdonittatik, és meg is veszik rajta. Hol melyik szőlőben, mennyi majorságbor terem, arról is mindjárt tudósítsanak; azhol pedig dözma illik és lészen, az dözma-borokat és foglalókat külön specificálják és az dözmasoktól partiále regestumokat kezekhez vevén, mind borrul és gabonáru, subscriptiók és pecsétek alatt magok rátiójok mellé tartsák meg, mert számadásokkor meg fogják kívánni. Nemcsak munkálódásra legyen gondviselés, de *építésre* is, hogy esztendőnként vehessük eszünkben épségét; mindazonáltal derék épülethez hürünk és akaratunk nélkül ne fogjon. Az *ő hordókra* is gondja legyen, kikelvén az bor belőlők, az kulcsárral vagy bodnárral megmosassa, jó helyre tétesse fenekestül.

4. Azhol jószáginkban *korcsomáink* vadnak, azokon continue bor és ser árultassék s nemcsak az korcsomákon pedig, hanem az jószágban is, azhol módját látja, mind bort sert árultasson, abból is minden

industriával jüvedelmünköt igyekezzék szaporitania, mert ha hol fogyatkozás lészen, maga kárával fizeti meg. Az hordók mérésére pedig bizonyos esküdt borbirákat tartson azmi emberünkkel együtt, azkik írást tudjanak, és az méretésnek idején, minden hordót külön megmértvén, annak itczeszámát, söpréjét, és hány pénzen árulták, s mire ment, külön írják fel; és minden mérésről rátiót tartván, annak páriáját magok kezek írása és pecsétí alatt adjanak bé az udvarbirónak vagy számtartónak, mert azszerint vesznek tüle számot számadásakor. Az korcsomáros pedig mind bor s mind ser árát, mennyit ád az gondviselő kezében, arról igaz quietantiát adjon neki, s ha pénzen vett bor lészen pedig, azt külön specificálja az majorság-bortul, lucrumát is külön írja fel. Az borbirák mellé pedig magunk szolgáját rendeltük, ki minden mérésen jelen legyen, és az ő hire nélkül hordókat ne merészeljenek mérnie, ha annyi mérni való hordók lesznek annak ideje korán adják értésére. Arra is vigyázzanak, hogy az korcsomárosok jó tiszta bort adjanak, és igazán töltsék az itczét, az edények tiszták legyenek.

5. *Réteinkre* szorgalmatos gondja legyen, és azokat igyekezzék tisztán tartani, s azhol mennyi tövis, rakottyás, avagy gaz volna, azokat kiirtassa, és ha lehet nagyobbítsa azhol helye vagyon, ugy tegyen az szántóföldekkel avagy mellette való gazzal is. Isten annak idejét adván, szénát bőven takartasson, az időnek jóván takartasson, azt pedig szárazbban rakassa be is kazalban vagy boglyában, felül be is fedesse jól, hogy az esős idő miatt kár ne következzen. S nemcsak az majorságrétekre viseljen pedig gondot, hanem az jószágban való puszták után levő rétekre is, és azon legyen, mennél több szénának tegye szerit, ugy, hogy lovainknak, és *majorainkban* levő marháinknak elegendő szénájok legyen. Pénzt is teremtsen belőle, hasonlót értsen mindenütt lévő veteményes és gyümölcsös kerteinkről is, és azokban mindenféle veteményt annyit vettessen, hogy nemcsak udvarunk és konyhánk szükségére legyen elegendő, de pénzt is teremtsen belőle, az *kertésznek* abból fizessen, mert ha fogyatkozás lészen és pénzen veszen keleti veteményt, számadásakor az számvevő afféle expensát nem acceptál.

6. *Malmainkra* szorgalmatos gondja legyen és azok körül ha mi fogyatkozást lát megcsináltassa, jó molnár-mesterembereket tartván benne, kik mind hittel kötelesek legyenek, hogy az ő gonoszságok miatt sem mi, sem az szegénység kárt ne valljon; reá vigyáztatván, hogy senkinek vám nélkül ne öröljenek, mindenektől pedig az igaz vámot megvegyék, s ha mi vám-buza, gabona és egyéb legumina gyülne az malmokban, annak kimérésére bizonyos esküdt írástudó embert tartson, azki minden mérést esztendő által igazán felirván, registumot is tartson róla, és az udvarbirónak is párt adhasson maga keze írása

és peeséte alatt, jövendőbeli számadására. Ha pedig udvarunk vagy magunk számára akarunk öröletni, azon hites emberek jelenlétében mérje fel az frumentarius a búzát vagy gabonát, s azon ember öröltesse is meg, mivel abból vámot nem vesznek. Minden 10 köből után 1 köből *lisztnek* kelletik szaporaságnak lennie, melyet meg is kívánjon azki az lisztet percipiálja mert az udvarbirótul aszerint vesznek számot. Az *sütésben* pedig ilyen rendet tartson, hogy minden 1 kassai köből *buza-lisztből* mi számunkra 200 czipót süttessen, uraim czipóját 240-t, *gabona-lisztből*: 1 köbőlől 240-t, rovást 100-at. Senkinek pedig, hirünk nélkül, fizetésében vámbeli búzát vagy gabonát adni ne merészeljen.

7. Pisztrángos, kövi halas, rákos patakok, morotvák és *halászó vizekre* jó vigyázással legyenek az udvarbirák; aholott affélék vadnak, és tilalomban tartsák mind idegenektül s mind magunk emberunktől 12 forint birság alatt, és ha kik ez ellen cselekednének, meg is büntessék. Hasonlót követvén tilalmas és bárdos *erdeinkről* is, ha magunk emberinek épületre való fá kívántatik, abból segítséggel legyenek és adjanak is nekik illendőképén.

8. Jóságunkban levő minden *határookra* úgy vigyázzon, hogy sem idegeneknek, sem pedig másrendbeli embereknek, azokban csak egy talpalatnyit is elfoglalni avagy birni, akármi szin és praetextus alatt, meg ne engedjen. Hogyha valamely helyben ilyen történnék, tehát mindjárt magunknak vagy praefectusunknak hurré adja és arról való értelmünket várván, ahhoz tartsa magát, az jóságban mindenütt megparancsolván, sub poena fr. 40, hogy senki az ép jobbagyhelyekről házát, csürét és semminemü épségét se magunk emberinek, sem idegeneknek el ne merészeljék adni.

9. Mivelhogy sok dolgoknak jóságunkban *törvénnyel* kell eligazodni, afféle dolgokban, kiváltképen pedig az criminális causákban magoktul ne cselekedjenek az tisztek, hanem magunknak avagy praefectusunknak hurré adván, arról való tétszésünket és értelmünket vegyék, és azmit törvénnyel kell eligazítani, arról bizonyos terminust praefigálván, szolgabiró és esküdt jelenlétében folyjanak az dolgok, és ha mi törvényes birság esik, azokat specifice rátiójában inserálja, és úgy adjon számot.

10. Az szegénységet haszontalan *munkával* ne terhelje, semminemü aratást, szántást, vetést, kaszálást és akármi egyébféle munkát, magának avagy másnak ne merészeljen cselekednie, hanemha az mi engedelünkéből. Illetlen *birságot* rajtok ne kövessén, illetlen büntetésekkel őket ne bántsa, sőt inkább magát úgy viselje, hogy az ő jó gondviselése által, jóságunk épüljön, ne pusztuljon, engedelemmel lévén

az *jüvevényeknek*, s ha ilyenek találkoznak, bizonyos ideig szabadsággal is biztatván őket, adja értésünkre, kiknek mi is engedelmességünket igérjük.

11. Mivel jószágunkban bor-, buza-, gabona-, árpa- és zab-dézmák is szoktanak esni, azoknak exigálására hirünk és akaratunk nélkül dézmásokat ki ne bocsásson, kik ha mi hirünk nélkül kimennének is, azoktul erős reversálist vegyenek, hogy ha mi excessust cselekednének, procedálhassanak ellenek aszerint. Elvégezvén pedig az dézmát, partiále regestumokat bekérjék tőlök az tiszték, mellyet rátiójok mellé meg is tartsanak, s ha mi jüvedelem lészen, azt is percipiálják.

12. Azholott pedig jószágunkban *makkos erdeink* vannak, azokat is tilalomban tartsák, kiváltképen makktermésnek idején, és azhol tized jut, tizedeljék, váltótul pedig, azmint az instructió tartja, aszerint exigáljanak. Azhol pedig pázsit-tized vagyon, látván az makknak termését idején végeztesse el, és az sertésmarhákat reáhajtván hizlaltassa, ugy, hogy magunk marháinak elegendő makkjok lévén, tizedre vagy pénzre, avagy azmint leghasznosabbnak itéli lenni, fogadjon másoktul is, és abból is szaporítsa jüvedelmünket, és ezenkívül is, gabonán vagy pénzen, olcsón, ösztövér disznókat vévén meghizlaltassa, kiből mind nyájunkat szaporithassa, s mind pénzt teremthessen. Ha pedig az makknak terméketlensége lenne, jó idején az erdőket megjárattván, esztendő által sütés után esendő *korpat* megtartván udvarunk szükségére, azzal hizlaltassa fogyasztás nélkül.

13. Mivel nem utolsó jüvedelem szokott lenni az *kereskedés* után, arra is szorgalmatos gondja legyen tisztéinknek, hogy azmikor minek ideje lészen, és ára vagyon, tudniillik: buzából, gabonából, borból és akármi néven nevezendő jókból pénzt teremtsen és nemcsak arra támaszkodjék azmi jüvedelme vagyon jószágunknak, hanem maga industriájával, minden istenes utakon igyekezzék szaporítani jüvedelmünket.

14. Az *égett bornak* és *pálenkának*, ugy látjuk, keleti vagyon, azért az bor-söpröböl égett bort, gabonából, árpából pedig pálenkát főzessen: azmint az idő engedi, és azt árultassa korcsmaínkon. Ha pedig nem főzethetne, másoktul nyereségre is vegyen és abból is szaporítsa jüvedelmünket.

15. Majorinkban lévő mindenféle szarvas és apró barom és szárnyas állatokra oly gondviselése legyen, hogy az magunk rendelése szerint, minden *majorinkban* kiváltképen az *fejős tehének* meglegyenek, kiknek hasznok után, sem konyhánk, sem udvarunk fogyasztást ne szenvedjen, sőt inkább ha annak módját látja, pénzen is vegyen baromot és marhát, kiket meghizlaltatván, ádhasson el is jó pénzen. Azok-

fiak pedig pascuatiójokra és télben való táplálásokra oly gondja legyen, hogy ha marháink gondviseletlensége miatt fogynak és vesznek, azon kárunkat ő fizeti meg, mivel pedig minden majorinkban elég *savó* esik, azért minden majorinkban 2—2 disznó hizlaltassék. Emellett ludak, kacsák és kappanok, indiák hizlaltassanak fogyasztás nélkül. Majorság-nyájából és malombeli sertésmarhákból, magunk avagy praefectusunk hire nélkül, se magának se másnak ne fizessen, sőt azki tizedben jut, praefectusunk hírével válogassák meg, s azkit fizetésre rendel, abból sáfárkodjék.

16. Minden rendbeli szolgáltnak tőlünk kegyelmesen elrendeltett *fizetéseket*, conventiójok szerint megadjon, fogyasztás nélkül kántoronként, az hópénzeseknek pedig hős szám szerint, kirül conventiónálist irván, subscribáltassa avagy magunkkal, avagy praefectusunkkal és azkinek mit ad conventiójában, igazán írja be, hogy minket ne búsítsanak miatta. Semminémü szolgarendnek ne fizessen hijában kiváltképen majorinkban, hanem kivel-kivel fizetését megszolgáltassa, mert ha különben comperiáltatik, nem acceptáltatik számadásában. Mivel pedig gyakorta történik az hópénzes szolgáltnak változások, azoknak mennyit, mikor, és hány személyre fizet, partiále regestumot tartván, az porkolábbal subscribáltassa és pecsételtesse, s azt producálja rátiója mellett pro veritate.

17. Semminémü *impositiókkal* hirünk és akaratunk ellen, hogy jószágunkat onerálják, meg nem engedjük, melyből az jószágnak nyomorúsága, fogyasztása és pusztulása lenne, vagy következnék, hanem az igaz urbariále proventusokat percipiálván, secundum instructionem suam, tartsa ahhoz magát.

18. Ha valaki *jóakaróink* és *atyánkfiai* közül udvarunkban jünne, azoknak mint kellessék gazdálkodniok, praefectusunkkal avagy hoffmeisterünktül értsen, megadván kinek-kinek érdemes böcsületit. Ha pedig szolgáltnak, magok házokhoz kéredzenének, nem mi dolgunkban járván, ott nem szükséges az praebenda-adás. *Postáinknak* pedig és levélhordozóinknak illendőképen azmit adhat, adjon, ideértvén praebendális punctumokat.

19. Majorságinkban ha annyi bor nem teremne, kivel korcsmáinkat felérnék, olykor, jó idején gondot viseljen, bizonyos és hiteles embereket küldjön, kerestessen és *vétessen borokat*, kik nem adományért, sem másképen, valami lörés és allyas borokat vegyenek, hanem jó és tiszta izüket, igyekezzenek pedig mennél olcsóbban venni, hogy az korcsmákon folyvást keljen, abból is jüvedelmünk szaporodhassék. Azkikkel pedig vásároltat és vétet valamit, azoktul testimoniálist vegyen, kezek írások és pecsétek alatt, hogy mennyit s mi áron vettek specificálván, mert az számvételkor meg fogják kívánni.

20. Esztendő által, udvarunk és konyhánk vagy penig mészárszéken elkölt öreg és apró bárányok s marháknak *bőrreit* meggyűjtván, azkik udvarunk szükségére kívántatnak, kigyártassa és csáváltassa, és azokból csizmákat és béléseket csináltatván, conventiós szolgálóinknak azokkal fizessen, azkiknek conventiójukban olyan jár, ha penig annyi nem kívántatik, pénzt teremtsen belőle. Az *szarvasoknak* is *bőrére* úgy vigyázzon, azmellyeket az szakácsok megnyúznak, bőroket *számunkra* megtartsák és regestálják.

21. Mindenféle *kereskedő embereket* hozzájok igyekezzenek édesíteni, hogy annyival inkább, mind maga s mind az kereskedő rend mehessen elő dolgában, és az ilyen *factorok* által, az mi eladandó avagy megvevendő léssen, hasznosabban mehessenek végben, kiváltképen mikor minek ideje, látja hogy hasznot szerezhethet, azt el ne mulassa, hanem jó industriájával mutassa meg ebből is hasznos szolgálatját.

22. Váraink, udvarházaink és majorink körül való *épületekre*, azhol restaurációjuk kívántatnak, szorgalmatos gondot viseljen, ne várja azt, hogy teljességgel utolsó romlásra jussanak, hanem egyszer is, másszor is, apródonként ahol legszükségesebb építtessen, kire ha maga azon jószágból reá nem érkeznék, magunknak avagy praefectusunknak hurré adván másunnét is rendeltetik illendő segítség. Azok épületire való fákat, meszet, követ és azmi szükség, félnek idején hordassanak és szerezzenek, kivel az nyári munka, meg ne bántassék. Az *erdőkre* penig úgy vigyázzanak, hogy az termő és fiatal fákat tüzre ne vesztegessék, sőt ahol az erdők ritkások, azokat erős tilalomban tartván igyekezzék restaurálni.

23. Azmely szolgálóinknak lovait *quártélyokra* bocsátjuk jószágunkban, mennyi zabot adjanak 1 lóra, tartsa az limitációhoz magát; és ne többet, hanem azmennyi lóra jár fizetése és conventiójában vagyon írva, adjanak, és ha Sz. Mihály napjátul fogván Sz. György napig többet adnának, azt írják conventiójában. Az szegénységet penig, azok szolgálóinknak, semmi uton módon opprimálni ne engedjék, megelégedvén azzal az szegénység azmit adhat jó akaratjából és azminemü étellel él, kik ha erőszakot, zaklatást és huzást-vonást cselekednének, azoknak urait admoneálják, szolgálóit büntessék meg, kit ha nem cselekednének, üzzék ki szolgálóikat az quártélyból s magok büntessék.

24. Mivel várainkban és udvarainkban esztendő által feles *élés* kívántatik, mind az mindennapi szükségre, mind penig repositumnak, arra szorgalmatos gondjok legyen, hogy mindenféle éléssel házaink rakvák legyenek. Kiváltképen *lisztből* fogyatkozás ne legyen, hanem az örletésre idején gondjok legyen, úgy, hogy az régieket költvén, ujakat töltsenek helyében. *Mosott búzajok* és lisztjek mindenkor készen legyen,

télben ne kellessék mosatni, mivel kárunkat elkerülik, mert sokszor az víz-erős idők miatt az malmok megállanak. Mindenféle *kásákról* pedig provideáljanak, azszerint lencséről, borsóról is és egyéb leguminákról.

25. Szomszédságinkban lévő urakkal, nemes emberekkel jó *szomszédságot* tartsanak, minden rendekkel békességgel és csendességgel éljenek; mindazáltal jószágunkban és határunkban elfoglalni avagy venni, senkinek ne engedjenek, sőt ha oly böcsületes és jó gazdaemberék lejjendenek, minden mi hasznunkra nézendő dolgokban, azoknak tanácsokkal élven, effectuálják.

26. Mivel az *marhatartás* után is nem kevés haszon szokott lenni, sokadalomnak idején olcsón vétetvén marhákat, azokat meghizlaltassa és pénzzé tegye, és azholott *majorinkban* fogyatkozását és szükségét látja az baromnak, helyére hozza, hogy az magunk feltöltött czélunk és rendelésünk szerint az marháknak száma megtartassék, és azkiket illendőknek lát az eladásra, mészáros-emberek által eladassa, azkik pedig mészárszékre valók lesznek, kivágassa és abból is, azmint lehet szaporítsa jüvedelmünket. Ha majorinkban meddő, haszontalan, vagy vén marháink vadnak, azkik hasznokvételre alkalmatlanok, azokat is eladassák vagy kivágassák és másokat vegyenek helyekben; hasonlót értvén az sertésmarháknak tartásáról is és szaporításáról.

27. Mivel pedig több dolgok között, az várhoz igen szükséges, és igen kívántatik lövő szerszámainkhoz az *puskapor*, azért jószágunkban azhol legalkalmasabb hely találtatik *puskaportörő-malmot* építtessen, és ahoz jó puskaportörő-mesterembert szerezzen, valahol lehet *salétromot* főzessen és idegentül is vegyen, hogy várunk az gondviseletlenség miatt porból fogyatkozást ne szenvedjen.

28. Azmikor valamely jószágunkban megyünk, mindjárt bizott embereinktől velünk lévő személyeknek neveket kérje írásban, kinek kinek czipójok, borok és serek mint jár és mennyi, aszerint adják ki, s mig ott *mulatunk* és leszünk, mindenféle élés és expensa, azmi leszen, catalógusban irván és csinálván, ha magunk nem subscribálhatjuk, bizott emberünk revideálván az dolgot, subscribáltassa véle, in forma quietantiae.

29. Mivel az *juhokat*, téltre kelve, az krajnyákra és jószágra ki szoktak *osztani*, oly gondviseleése légyen az tisztnek, hogy nyárban, az időnek jóván, jószágunkban: az hegyeken és lázokon annyi szénát takartasson, hogy juhaink meg ne fogyatkozzanak és azoknak tartásával az szegénység is ne opprimáltassék, mert egyébaránt afféle kárunkat ő fizeti meg. Nyárban pedig jó és igaz gondviselő *juhászokat* tartson mellettek, azkik nem szekeres jobbágyok, hanem marhátlan emberek legyenek, hogy azoknak juhászások miatt az mi *ekénk* és szekeres

úr-dolgaink meg ne csorbittassanak. Az juhokat pedig, annak idején; jó helyeken jártassák, meg ne mételyestessék. Lázakat ganéjoztassanak és mi számunkra vettessék. Minden 30 fejős juh és kecske után 1 hordó *borondzát* tartoznak adni; *juh-vajat* pedig minden fejős juh után 1 itczét, mert azszerint vesznek is számot tüle. Az *sendiczére* is jó gondviselések legyen, ha szükséges lészen hozhassanak abban is udvarunkban. Ezekre magának is jó vigyázása legyen, és gyakorta meg is tekintélje őket, kártul oltalmazkodván. Juhainknak hasznát pedig: sajtját, gomolyáját és vaját várunk szükségére tartván, bahol nem kívántatnék, pénzen adja el. Az juhainkat, kecskéinket *megjegyeztesse*, bizonyos jegyet csináltatván, hogy azon jeggyel számot adjanak az juhászok, azon jegy nélkül, semminémü döggel megholtat ne acceptáltassa. Az *ménestartás helyett* pedig, mivel az *soltészokra* marhákat szoktak *kiosztani*, arra szorgalmatos gondja legyen az tisztnek; jó idején, sokadalmakban, olcsó marhákat vétessen, és azokat kiosztván reájok, hizlaltassa, és annak idejekorán pénzen adja el, megparancsolván nekik, valaki jó gondját nem viseli és hitványok lesznek az marhák, az limitáció szerint megveszik rajtok az 40 frtot. *Bárány-dézmára* avagy *sztrongára* pedig valakiket kibocsát, azoktul reversálist vegyen, hogy igazán s hiven eljárnak dolgokban és elvégezvén az dézmálást, azmi jüvedelem lészen partiále regestumokkal vegye kezéhez. Hogy pedig az *vajdák*, sztrongások és dézmások az szegénységet ne fogyassák, mint eddig, ilyen rend tartassék, Hogy senkinek ne legyen szabad 2 lónál többel kimenni, bármi szolgánk legyen is, az vajdák mellett pedig, mindenkor 2 váras-beli esküdt ember is legyen, kiknek jelenlétekben legyenek minden exactiók. Ezeknek pedig ebédre, vacsorára járjon 1—1 itcze borok, s azmely bor székes helyen el nem kelne, azt a szegénység avagy pénzen adja el, vagy árultassa ki, hogy annyival inkább könnyebben fizethessék meg az vajda-bor árát. Ők is ugy viseljék magokat, hogy valami jüvedelem lészen, akarmi névvel nevezendő, mindazokat igazán és hiven administrálják, várván abból az mi kegyelmességünket fáradságokért. Azmikor pedig, vajdaságról vagy sztrongáról megérkeznek, mindjárt egy hét alatt tartozzanak beadni purum lajstromokat.

30. Mikor az udvarbiró, tisztiben beáll, valami jók lesznek jöszágunkban, mindazokat rendesen connumeráltatván és *inventáltatván*, bizonyos és arra rendeltetett emberünk által, vegye kezéhez. Ha az *urbárium* régi, s valami fogyatkozást lát benne, ki miatt számadásában defectusa lehetne, adja értésünkre, vagy magunk rendelünk arravaló embert, azki az jöszágot connumerálja, vagy azmit parancsolunk, ahhoz tartsa magát, mert aszerint vészen tüle számot az számvevő. S mint-hogy pedig, kulcsár, sáfár és frumentárius s egyéb tiszték is az ő direc-

tiója és gondviselése alatt vadnak, azokkal minden perceptiókról és erogatiokról diáriumot és catalogust tartasson és tartson, s ha minden nap lehet de kiváltképen *szombaton* békivánja tőlük mindenekről írásban, perceptiókat és erogatiókat, hogy rendesen folyjon dolgok, számadásokat is igazithassák könnyebben s magunk is, ha miről kérdést tennénk, tudhasson mindeneket. Az *kulesárra* pedig szorgalmatos gondja legyen és vigyázása. Borainkat tisztán és pecsét alatt tartsa, s mikor a töltögetésnek ideje leszen, olykor városbeli 2 emberséges esküdtet hívasson és azok jelenlétekből legyen az töltés, ne bizza csak az kulesárra és bodnárra, kiktől testimoniálist is vegyen, mennyi, mikor, s hány köből vagy iteze és hordó bor ment fel töltelékre. *Tisztartónknak* és *számtartónknak* szabad asztalok lévén, ebédre és vacsorára járjon 1 iteze borok, időközben pedig ser avagy löre. Szüretkor az mi major-ságunkban valamennyi bor terem, azokhoz, mi hirünk és akaratunk ellen, meg ne merészelje cselekedni, hogy hozzá nyuljon, az dézma- és pénzen vett borokhoz tartván magát.

31. Jóságunknak mindenféle *jüvedelmét* az urbárium szerint beszolgáltassa inter anni revolutionem, és azonkívül semminémű új szokást, huzást-vonást, impositiókat, limitációkat, hirünk és akaratunk nélkül, sem alatta való krajnikok, ispánok, soltészok, se magok ne merészeljenek cselekedni, kivel a szegénység opprimáltassék és *bujdosóvá* legyen, mert kemény büntetésünket el nem kerülük. Sőt inkább azon legyen, hogy *jüvevényekből* és idegenekből pusztákat szállítson és jóságunkat szaporítsa, kiket bizonyos ideig való szabadsággal nemcsak biztasson, hanem ha állandóknak itéli lenni, esztendeig, kettőig, háromig is *szabadságot* adjon nekik és engedjen. Valakiktől pedig valamit percipiál, mind maga s mind alattavalók, azokról az administránsoknak igaz quietantiát tartozzék adni; lévén némely exactiók is kik az urbáriumban nem inseráltattanak, melyek usu roboráltattanak, azokról is rendesen számot tartozzék adni.

32. Az szegénységet pedig, az *magunk dolgában*, szép rendesen szolgáltassa. Adományért vagy más tekintetért, az gazdagoknak kedvezvén és a szegényeket erőltetvén, alattavaló tiszteteknek és palléroknak reávigyázván megparancsolja s meg ne engedje. Ahol pedig, egy *soltészágon* sokan vadnak, és jó magabiró emberek, azokkal többet szolgáltasson, vagy pedig szállítsák pusztá helyre és szolgálatra. *Sellérekben* is pedig; azkiket látnak, hogy alkalmasént birják magokat, szállítsák pusztára, *jobbágyásra* őket, mert gyakorta történik, hogy az munkát kerülvén még a jobbágyok is sellérségre szállnak, kire vigyázások legyen. Az *soltészoknak* pedig megparancsolják, mindenkor az mi szolgálatunkra, jó *lovakat* tartsanak; parancsolatunk érkezvén, fogyatkozás nélkül me-

hessenek azhová kivántatik és küldik őket, egyébaránt soltészságokat veszlik el, megparancsolván penig nem csak az soltészsoknak, hanem jobbágyoknak és a selléreknek is, egyszóval minden külön-kenyeresnek, hogy jó *fegyvert* tartsanak erős büntetés alatt. Sőt krajnikok, ispánok, bírák adományt ne vegyenek akármi úr-dolgaért senkitül, erős büntetés alatt.

33. Azmely falukat *árendára* bocsátunk, mivel elég rétünk, földünk, koresmánk vagyon, azon igyekezzék az udvarbíró, hogy azon árendában bocsátott falunknak jüvedelmét, maga industriájával helyére hozza. Lévéen azért az *tótság*on és *magyarság*on elég *koresmáink*, azon legyen, hogy, ha nem többet is, de minden egyhelyes jobbágygyal 1 hordó sert árul-tasson ki, kiből alkalmas jüvedelmet és hasznot kereshet, mert leginkább elkelhet *másfél száz hordó ser*. Hasonlóképen cselekedvén az krajnyákon, kik mivel az három sátoros innepnapokon tartoznak borárulással, minden falura adjanak 1—1 hordó bort, és azholott kicsiny az falu, kettőre egyet és abból is igyekezzék jüvedelmünket szaporítani. Hogy penig borból fogyatkozások ne legyen, szükség idejekorán arra gondot viselni és szüretnek előtte szőlőterméseket olcsón vennie, kiket nemcsak pénzzel, hanem buzával, gabonával, borondzával és egyébféle éléssel is végbenvihetnek és szerezhhetnek.

34. Az nemes *vármegye gyűlésein* és törvényszékin mindenkor vagy causáinknak directora, prókátora, vagy udvarbíró, vagy számtartó, ha magunk bizonyos emberét reá nem küldhetnének jelenlegyenek, hogy ha vagy magunk személye ellen, jószágunk vagy jobbágyink s határunk felől lenne controversia, megfelelhessenek, és ha mi felvetés vagy contributió esnék, abban condescendálatni jóakaróink által igyekezzék. Esztendő által, szorgalmatosan számot tartsanak arra is, hányféle vetés léssen és micsoda *contributió*, mikor, mire és mennyi, melyeket nekünk vagy praefectusunknak hírré adjanak, azmikor penig ezeket az szolgabírák percipiálják, quietáltassák magokat róla.

35. Mivel penig, udvarunkban feles *paripák* és *szekeres lovak* szoktanak lenni, azoknak, kiváltképen paripáinknak mennyi abrakot adjanak, értsen *lovászmesterünktől*, ki ughisszük tékozlást nem tészen. Kétrendbeli fő szekeres-lovakra napjában 6-ra adjanak 1 köből abrakot, az többrendbeliekre 6-ra 3 vékát, hasonlóképen lovász-paripáinkra is 6-ra 3 vékát. Szolgáinknak penig, kinek-kinek mennyi vagyon irva conventiójában, akár udvarunkban legyenek lovai, akár quartélban, annyit adjon és nem többet, ha többet fogna ki, írják pénzfizetésében. Úgy értvén penig ezt, hogy nemcsak egy helyünkben, hanem másutt is lakunk, azholott azért, melyik szolgánk, mennyi abrakot fog ki, írják conventiójában, hogy az tiszték ezaránt egymással jó correspondentiát

tarthassanak az conventiók szerint szokott abrak-kiosztásában, hogy többet ne vegyenek annál ki-kinek mennyi jár.

36. Gyakorta történik az is, hogy az tiszték adományért, vagy akármi kis boszúságért jószágunkban levő krajnikot, soltészokat, szabadosokat, pallérokat, kerülöket, birákat meg szoktak *változtatni*, az jók helyett rosszakat, istenteleneket állatván, mely a szegénységnek is oppressiójára vagyon, azért ennek, magunk avagy praefektusunk hire nélkül, senkit degradálni ne merészeljenek, hanem értésünkre adván, parancsolatunkhoz tartásuk magukat. Sőt azt se kövessék tisztelnk, hogy az magabiró embereket gyakorta hivatják alá, nem lévén semmi dolgok vélek, hanem azért, hogy vehessenek valamit rajtok, melyet ezután ne kövessenek, hanem ha igaz oka vagyon, az nem tiltatik. Sőt se vajdánk, se másféle exactorink *bíró*t tenni ne merészeljenek, hanem ha némellyik alkalmatlanul viseli magát, informáljanak bennünket vagy praefectusunkat.

37. Valamely helyünkben *serföző házaink* vadnak, azokhoz mindennemű eszközöket elegendőket, ahhoz jó serfőzöt tartsanak, ahol pedig nem volnának és szükségesnek illik lenni, építtessenek, másoknak is, bizonyos censusért főzni engedjenek, kikben continue sert neveltetvén, korcsmáinkra úgy vigyázzon, fogyatozások ne legyen, mert abból való kárunkat neki tulajdonítjuk az számadáskor. *Árpát* pedig bőven vettessen és pénzen is vegyen, vagy szerezzen. *Komlóra* is jó idején gondja legyen, hogy az szükségnek idején ne kellessék kétfelé kapni; az komlót pedig nemcsak az ligeteken és füzeseken szedessék, hanem mindennütt majorok mellett, s másutt is csináltassanak *komlós-kerteket*, hogy így az szelid komlóval jobb sert főzhessenek. Az *korcsmárosokra* pedig igen jól reávigyázzanak, magok borát és serit az mienk mellett ne árulják. Borainkat pedig, mindenkor pecsét alatt adja ki, s az méréskor is megvizsgálják, hogy ha nem szakasztották-e fel, és vagy lörével, vízzel, fővennyel ha nem vesztegették-e meg; maga is az számtartó minden mérésen itthon legyen ha lehet, s ha az korcsmárosokban valami fraus találtatik érdemek szerint, törvény szerint meg is büntessék őket.

38. *Majorinkban* rendelésünk szerint mennyi fejős és öreg barmokat tartsanak, tartásuk *limitációhoz* magokat az tiszték, és minden fejős tehéntül 20 itcze *vajat* kívánjanak az majornéktul; turóért pedig 2 frtot, 2 meddő és 2 előhasu tehéntül azszerint. Ez *limitáció* pedig, minden majorban infallibiliter megtartassék, 20 vagy 25 fejős tehén. 20 *tyuktul* tartozik szaporítani 100-at; 5 *indiátul* tartozik szaporítani 16-ot; 20 *ludtul* tartozik szaporítani 60-at; 20 *kacsátul* tartozik szaporítani 100-at; 20 sertésmarhátul tartozik szaporítani 40 malacot. Et sic consequenter

augeáltassék az numerus, minthogy konyhatartásnak majorunkból kell kitelni, s nem az jószágból. Az apró-marháának tartására pedig szorgalmatos gondviselések legyen az tiszteinknek, tudniillik, azmikor köles, kása és buza képes szerint, és a marháknak mennyi-voltok szerint, kívántatik, kit ha elmulatnak, megvalják kárát, mindezekre számot tartván, hogy az marha el ne fogyjon, hanem szaporodjék. Az majorokban való haszon nemcsak a vajból, hanem az marha neveléséből szokott meglenni, kire kiváltképen való gondviselés legyen, hogy bornyukra mind télben nyárban jó provisió légyen.

39. *Sertésmarháinknak* is szaporítására viseljenek gondot szorgalmatosan, és azmikor ideje legyen, malaczkokat hagyassanak, mentül többet; minthogy pedig elegendő és feles makkos erdeink vadnak, az meghagyatott malaczkok és süldők telettetésekre annyi makkot szedessenek, kivél egész teletszaka megérjék őket vele. Ne vesztegessék az árpát és egyéb leguminákat reájok, kiből kárunk következni, és az makknak termését látván, nemcsak magunk marháját hajtassák reá, de idegen embereket is fogadjanak reá, hogy abból is jüvedelmünket szaporíthassa. Az tizedlő pedig, partiále regestumot tartván, ha mi jüvedelmünk léssen, adja udvarbiránk avagy számtartónk kezében, regestummal együtt.

40. Meghagyja azt is, 40 forint bírság alatt: *jobbágyink* közül azkik helyet és örökséget bírnak, s marhával tartoznak szolgálni, *ökröket el ne adják*, oly cautela alatt mintha másokat helyettek nem akarnának venni mindjárt. Sőt azkik ezelőtt eladták is járó marhájokat, s másokat nem szerettek helyekben (holott egyébaránt is jó possessionátus tehenes és juhos emberek) kényszerítsék azon bírság alatt őket, hogy vonó és jármos marhákat vegyenek és szerezzenek, alioquin ha krajnikok, ispányok, soltészók és bírák, ha az udvarbirónak hirrre nem adják afféléket, vagy hirre adván azoknak büntetéseket elmulatja udvarbiránk, s mimagunknak értésünkre esvén azon dolog, comperta rei veritate, büntetlen nem hagyjuk. Azmely jobbágyink peniglen, valóban elidegenedtenek volna, azokra is viseljen szorgalmatos gondot, végére menvén neveknek és lakóhelyeknek, prókátorainknak értékre adván, törvény útján igyekezzenek hazahozni és szállítani; hozzátévén azt is, hogy afféle hazahozott jobbágyokat, és akármely vétékért megfogott rabokat is oly *kezességen* bocássák nemcsak magunk emberére, hanem idege-
nekre, hogy ha elő nem állathatnák, kezességeket executióban vétessék, azmelyet ha elmulatja, maga bünhödjék érette. Ez értetik aprólékos vétékre, de ha lopásért, tolvajlásért, gyilkosságért és egyéb czégéres vétékért, ne merészelje semmi uttal-móddal, magunk avagy praefectusunk híre nélkül, elbocsátani akárminémü szín és praetextus alatt, minthogy az adomány sok embert meg szokott tántorítani. Az puszták után való

földeket pedig, bevetessék mindenütt, kiváltképen azhol majorink vadnak, azokat sem árendára sem nónára, sem decimára, semmi uton-módon ne méréseljék adnia, mert afféle árendára bocsátott pusztá örökségre, ha más szegény akarna is szállania, nem meri az nyakas emberektől. Hoc addito: azmikor valakivel valamely vétekért birságot alkuszik, azt nem titkon, vagy maga házánál, vagy másutt, hanem az várban alkudjon, várbeli hitese szolgák előtt, specificálván vétket és birságát. Hoc addito: mindenütt az jószágban, hirdesse meg birság alatt, ha akármilyen névvel nevezendő *vadat* lönek, vagy fognak, az várban tartozzanak hírt adni, udvarbirónk képes szerint vegye meg számunkra, nem úgy azért, mint idegentül, hogy fáradsága héjába ne legyen.

41. Ha mikor *élésről való limitációnk* kimégyen, azmellyet az udvarbiró küld az krajnik vagy ispán kezéhez, igen reávigyázzon, hogy affélék az szegénységen többet ne vegyenek és szedjenek, azmint történt is, hogy néha kétannyit is szedtenek és az szegénységet opprimálván, magok számokra fordították, mert valakit affélén érnek, törvény szerint kemény büntetésünket el nem kerülük. Mindenekről pedig és mindenemü jüvedelmekről és erogációkról, angariális rátiót tartozzék adnia számvevőnknek, avagy arra rendeltetett emberünknek, kitül érthessük és tudhassuk mi karban légyen dolgunk.

42. Az jószágban meghirdetessék mindenütt, 40 forint birság alatt, hogy senki jobbágyáért vagy másféle dologért, senkinek jószágára ne menjen, melyért valami *violentiák* következnének, mert ha afféle történik, az tisztetek vigyázatlansága és gondviseletlensége miatt, megvesszük kárunkat rajtok.

43. Mivel pedig, az gyümölcsöző nyár mindennemü javainak, az tél betakarítója, úgy serénkedjék és oly szorgalmatos gondot viseljen udvarbiránk mindenféle élésekre és gyümölcsökre, hogy se udvarunk se konyhánk semmiből meg ne fogyatkozzék, sőt inkább pénzen is adhasson.

44. Minthogy ebben is látjuk kárunkat, hogy az tisztetek, jószágunkban való élémenetes emberünket árendára szokták bocsátania az szegénységnek oppressiójával, azért hogy effélék magunk vagy praefectusunk hire nélkül ne legyenek, parancsoljuk.

45. Az 12-dik punctumhoz akarjuk ragasztani ezt is, hogy makkos *erdeink* mindenütt tilalomban tartassanak és tölgyfának tüzre vágásátul mindenek sub poena 12 frt abstineáltassanak. Sőt senkinek idegennek épületre vagy hordófalnak való fákkal ne kedveskedjenek, magunk vagy praefectusunk hire nélkül, kire szorgalmatos gondja legyen és vigyázása az tisztetek, bizonyos kerülői által. Hasonlóképen értsen mindenféle kaszálóréteinkről, mind majorság és puszták után valókról, foglalásinkról és pasztovnyikinkról.

46. Mindenütt jószágunkban, valaholott alkalmas helyét feltalálja, hasznunkat látja benne, *mészárszékeket* erigáltasson, és húst vágasson; ha pedig hasznosabbnak aránzaná, arandára bocsássa, ugy mindazáltal, hogy elsőben nekünk vagy praefectusunknak adja értésünkre, melyről továbbvaló dispositiónkat várja. Azonkívül malmokban hizlalt kövér disznókat, mellyek nem szükségesek, várunk és udvarunk szükségére kivágassa és abból is szaporítsa jüvedelmünket. Az mely *falvink* és *sídóink* *árendát fizetnek*, azoknak árendájokat percipálja ugyan, de azmi parancsolatunk nélkül abban, semmit el ne merészljen költenie, hanem vagy magunk avagy praefectusunk kezéhez szolgáltassa.

47. Hogy pedig tiszteink, mindenféle dolgokat rendesebben vihesenek végben és instructiónkat in omnibus suis punctis et clausulis strictissimis observálván parancsoljuk, és ő is alattavaló tisztekkal megtartassa, és ha miket ez instructió magában nem comprehendálna is, az időnek mivoltához és változásához képest, minden igaz és istenes utakon, maga jóviselésével és industriájával, hasznunkat keresni és kárunkat eltávoztatni igyekezzék, hogy annyeval inkább teghesse érdemessé magát kegyelmességünk elvételére.

Gróf Eszterházi Mária m. p. (P. H.)

Eredetiye az Orsz. Levéltár kincstári osztályának utasításai között.